

• DE ZWERFSTEEN

PERIODIEK ORGAAN VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

Een foto van het Bestuur en het personeel van de School met den Bijbel in Toldijk. De foto is genomen ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de school die tegenwoordig De Rank is geheten. De foto is ons toegezonden door Joop Mennink. Nadere bijzonderheden ontbreken vooralsnog. Zijn er onder de lezers personen die ons deelgenoot kunnen maken van namen en/of bijzonderheden rond het 60-jarig bestaan?

- Het belangrijkste artikel in dit nummer van De Zwerfsteen is het relaas van de dichtung van de Baakse Overlaat. Een Overlaat die ook gerust Onverlaat genoemd mag worden, want het simpele bestaan ervan heeft voor erg veel narigheid en Overlast gezorgd. Marian van der Haar weet er bevlogen van te vertellen, boeiend als vanouds. De bijbehorende foto's komen uit de Collectie van het Staring Instituut.
- Vervolgens zijn er twee bijdragen van Wim Jansen, die nog wat bijzonderheden kan melden naar aanleiding van het artikel in de vorige Zwerfsteen over De Engel en , vooral, de voorloper daarvan: het Café Restaurant Rutten. Vermakelijk is wat Wim Jansen weet te vertellen over ongenoegens tussen burgemeester Planten en het R.K. Kerkbestuur.
- En niet voor de eerste keer doen we een beroep op de medewerking van onze trouwe lezers. Om te beginnen al op basis van de foto hierboven. En daarnaast zagen we graag een ruimhartige reactie naar aanleiding van het stukje en de foto op pagina 2, betrekking hebbende op de destijds bestaande naaischool Excelsior. Duikt u even in uw 'schoendozen'?

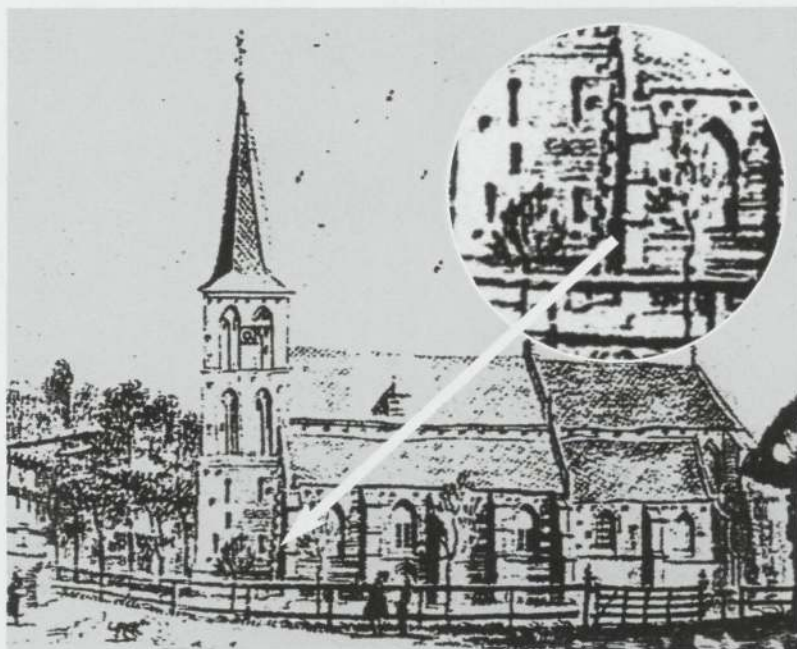
HVS

2008/1

Oplage: 400
Maart/April 2008
ISSN: 1386 - 5943

Zwerfpijl wil niet op z'n plaats blijven!

In De Zwerfsteen 2007/4 is op bladzijde 9 iets niet helemaal goed gegaan bij de afbeelding van de Remigiuserkerk. Een pijl moest aanwijzen waar zich de zogeheten 'tand' bevond, het 'onafgewerkte metselwerk van de muur waar toren en kerk aan elkaar raakten'. Tijdens de productie van De Zwerfsteen is de pijl zelf aan het zwerfen gegaan en heeft een rukje naar rechts gemaakt. Om toch te trachten een correct beeld te geven, geven we nu een reprise van de 'tand' en de pijl. We zullen er nauwlettend op toezien dat de pijl nu niet plotseling een rukje naar links gaat maken.

Wie kan ons helpen aan afbeeldingen van de historische Naaischool Excelsior

Dames Ter Beest: één voor het naaiwerk, één voor de huishouding

In de zestiger jaren van de vorige eeuw woonden in Steenderen de gezusters Herberts en de dames Ter Beest. Die laatsten waren óók zussen van elkaar, maar in het dorp werden ze dames genoemd. Beide vrouwen woonden aan de Landlustweg in het huis Excelsior. De oudste, Rieka, was coupeuse en naailerares bij de stichting Excelsior. Dat werk deed ze bijna veertig jaar. Haar zus Aaltje zorgde voor de huishouding.

Over Excelsior is heel wat bekend. Er zijn diverse archiefstukken bewaard gebleven, maar afbeeldingen en foto's zijn er juist heel weinig. Wilt u eens in uw foto-album kijken of u ons hierbij kunt helpen? Een foto van het huis Excelsior uit de tijd van de bouw is er niet, maar een afbeelding van dertig jaar geleden moet toch ergens in Steenderen te vinden zijn. De leerlingen van deze naai- en breischool zijn toch wel eens op een foto gezet? Ze vierden het kerstfeest vaak in Concordia, een vergader- en feestgebouw aan de Dorpsstraat. Hun leslokaal was bij de gezusters Herberts aan de Bronkhorsterweg en later in het Anker. Dat

Deze foto is genomen op 25 februari 1971 in Concordia. Rechts ziet u Rieka ter Beest, links haar zus Aaltje die haar vijftienvestigste verjaardag viert. De foto is ter beschikking gesteld door M. Vis-Bobbink.

gebouwtje stond vlakbij de Dorpskerk aan de kant van café Heezen. Op het burgemeester Buddingh'plein is een soort verhoging in de bestrating te zien waar het heeft gestaan. Foto's van bestuursleden of bewindvoerders en mensen van het dagelijks bestuur of bestuurderessen zijn toch niet allemaal verdwenen? Zulke afbeeldingen kunnen het verhaal over Excelsior een stuk levendiger maken.

Marian van der Haar

Colofon

De Zwerfsteen is de kwartaaluitgave van de Historische Vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

REDACTIE:

Eindredacteur: Wim de Lange
Weth. Massinkstraat 3
7227 DB Toldijk
Tel. 0575 452870
Email: wdlange2@planet.nl

Redactiesecretariaat:
Mieke van der Valk
Dr. A. Ariënsstraat 44
7221 CB Steenderen
Tel. 0575 450998

Redactieleden:
Wim de Lange
Herman Nieuwenhuis (tel. 441360)
Mieke v/d Valk

Correctie:
Anneke Parent

Redactiemedewerkers:
Anton Metz en Wil Gijsman

BESTUUR:

Voorzitter: Wim Achterkamp
Bronkhorsterweg 32
7221 AC Steenderen
Tel. 0575 451747
Fax 0575 450966

Secretaris: Gerard Wesselink
Schoolstraat 2
7251 XR Vorden
Tel. 0575 441489

Penningmeester:
Bertus Rietberg
Hoogstraat 23
7227 ND Toldijk
Tel. 04575 452004

LEDEN:

Willy Pasman
Dr. A. Ariënsstraat 39
7221 CB Steenderen
Tel. 0575 452457

Monique Willems
De Berken 9
7221 GN Steenderen
Tel. 0575 251221

Fred van der Mij
Hofstraat 4
7223 LR Baak
Tel. 0575 441806

Rob Gosselink
Prinsenaalweg 2
7224 NE Rha
Tel. 0575 451374

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt 15 euro per jaar per adres.

Bankrelatie:
Regiobank Steenderen
Bankrekening: 685289710,
ten name van
Hist. Ver. Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het secretariaat. Kosten: 2,50 euro per stuk; 3,50 euro in geval van omvangrijker uitgaven.

Harmoniekorpsen in de Burgemeester Smitstraat in Steenderen op 7 juni 1949, het officiële begin van de dichting van de Baakse Overlaat. DSS (Door Samenwerking Sterk) is juist gepasseerd. Daarachter loopt St. Caecilia, eveneens uit Steenderen. Rechts achter de boerderij van H. Donderwinkel, staat een vlag bij het Polderhuis, het kantoor van het Waterschap.

door
M. v/d Haar

Hard werken en ingewikkelde procedures om Baakse Overlaat vakkundig te dichten

Het dichten van de Baakse Overlaat in de vijftiger jaren van de vorige eeuw was een groot waterstaatkundig werk. Wat de Deltawerken waren voor Nederland was het dichten van deze overlaat voor Gelderland.

Het ging om dijkverhoging, aanleg van gemalen, graven van afwateringskanalen en maken van bruggen in een gebied van Doesburg tot voorbij Zutphen.

Hoe was de informatievoorziening in die tijd en hoe reageerden de inwoners van dit gebied op de plannen?

In de steden waren vrijwel uitsluitend voorstanders te vinden van de dichting. In Zutphen had vooral het Deventerwegkwartier van de overstromingen te lijden. De riolering kwam er met enige regelmaat omhoog en zwanen voeren van

uit de woonkamer was al snel niet leuk meer. De plaatselijke bestuurders waren zonder uitzondering vóór, want nu werd stadsuitbreiding op grotere schaal mogelijk.

Op het platteland waren de meningen verdeeld. Tegenstanders waren de mensen die boerden in de uiterwaarden. Ze vonden de afzetting van het vruchtbare slib wel best. Verder kon je zonder een schot te lossen, hazen gaan vangen. Die dieren zaten als verzopen katten op de laatste droge plekjes waar je ze zo kon 'afscheppen'. Een enkeling vond het wel grappig dat je bomen kon snoeien vanuit je bootje ... De meeste boeren haalden hun schouders op, want het was al eeuwenlang af en toe hoog water. Hun ouders en grootouders hadden het toch ook gered? Verder waren ze goed voorbereid, want in het buitengebied lag in iedere schuur een roeiboot en die werd goed onderhouden. Bovendien: wat kostte

dat allemaal? De plattelanders waren ervan overtuigd dat zij het kind van de rekening werden. "De waterschapsbelasting zal in ieder geval meteen omhoog gaan", zo dachten ze.

Informatievoorziening

Hoe stond het met de informatie naar de burger toe? Het was landelijk bekend dat provinciale waterstaat van Gelderland serieuze plannen had om de Baakse Overlaat te dichten.

Het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) afdeling foto in Amsterdam, laat op 27 november 1947 aan burgemeester en wethouders van Steenderen weten: Bericht ons 'wanneer ter plaatse werkzaamheden worden verricht, die in aanmerking zouden kunnen komen voor het maken van foto's voor de dagbladen, dan zullen wij gaarne een fotograaf tot dit doel zenden'. De plaatselijke bestuurders antwoordden dat de dichting nog in een voorbereidend stadium verkeerde. Het ANP krijgt ter informatie een uiteenzetting van burgemeester J. Heersink. Hij is tevens dijkgraaf van een van de waterschappen die bij deze dichting betrokken zijn.

Op 15 januari 1948 schrijft J. Roelfs van de redactie van het dagblad Trouw: 'Tot Amsterdam is een gerucht doorgedrongen dat de werkzaamheden tot liquidering van den Baaksen Overlaat zouden zijn begonnen'. Wij willen 'een beschouwing aan dezen arbeid wijden'.

J. Heersink schrijft op 17 maart 1948 dat de werkzaamheden niet zijn begonnen, maar 'er vinden wel opmetingen plaats'. Het plan ligt nu bij Provinciale Staten 'waarna het Rijk deze zaak nog moet behandelen'.

Het Comité Streekbelangen Achterhoek en Lijmers in Doetinchem stuurt burgemeester en wethouders van Steenderen een afschrift van hun brief aan het college van gedeputeerde staten van Gelderland. Het Comité heeft 'met voldoening kennis genomen van de plannen tot de dichting van de Baakse Overlaat' maar is teleurgesteld dat het niet is uitgenodigd voor een excursie om zich op de hoogte te stellen van 'de noodtoestand in genoemde gebieden'. Hiermee is de wateroverlast bedoeld als gevolg van de werking van de overlaat.

De Arnhemse persvertegenwoordigers zijn wel voor de excursie gevraagd, maar de mensen van de streekbladen niet. Toch leest 'de bevolking voornamelijk bladen uit eigen streek'.

Burgemeester Heersink wil een lezing houden over de dichting van de Baakse Overlaat voor de leden van de standsorganisaties. Het gaat om de Kringcommissie van de Stichting voor de Landbouw. Ook de pers is welkom, want de redacties van enkele plaatselijke kranten krijgen een uitnodiging. De bijeenkomst is op 31 maart 1948 in zaal Beuseker (nu de Seven Steenen). Er

Mensen leggen zandzakken langs de IJssel in de Bakerwaard. Het paard strekt de stootkar tot vlak bij het water.

is 'gelegenheid tot vragen stellen', maar of daarvan gebruik wordt gemaakt, is onbekend.

Noch in de de Graafschapbode noch in de Zutphensche Courant is een verslag van de bijeenkomst te vinden.

In het archief 1940-1990 van de gemeente Steenderen is een brief aanwezig die wijst op een reactie voordat de werkzaamheden zijn begonnen. Burgemeester Heersink schrijft op 22 juli 1948 aan J. Straatman in Baak: Naar aanleiding van uw 'bezoek op mijn spreekuur op 30 juni (laatstleden) heb ik de kwestie van de ligging van de dijk besproken met Provinciale Waterstaat', maar hierin kan 'om technische redenen geen verandering worden gebracht'.

Eerste bespreking

De eerste bespreking van het plan voor de dichting van de Baakse Overlaat is in het gemeentehuis. De uitnodigingen daarvoor gaan naar de 'beide wethouders van Steenderen en naar M.

Hebbink, G. A. Huetink (Hoge Huys), J. J. Giesen, E. H. Horstink (Olburgen), G. J. Vlemingh (Oldenhave, Drempt), Th. A. Schut (Baak), en G. Remmelink (Spaansweert)'.

In juni 1949 zijn de werkzaamheden officieel van start gegaan. De commissaris van de koningin 'stak de eerste spa in de grond' in Drempt bij de boerderij van de familie Oortgiesen. Die boerderij is er nog, maar ernaast is nu camping en jachthaven IJsselstrand.

In september zijn er excursies voor raadsleden en gemeenteambtenaren naar de werkzaamheden. Vanaf 12 september 1949 gaan de oudste schoolkinderen uit de hele gemeente een kijkje nemen op het werkterrein. Burgemeester Heersink schrijft aan de scholen dat hij 'bereid is een opzichter te vragen de nodige inlichtingen te verstrekken'.

Het ziet er naar uit dat er geen klachten of opmerkingen van de kant van de gewone man zijn binnengekomen. Ook vanuit het gemeentehuis, bijvoorbeeld van de gemeentearchitect, is niets vernomen. Wel zijn er reacties als de werkzaamheden eenmaal zijn begonnen, maar dat aantal opmerkingen staat in geen verhouding tot de omvang van het werk.

Modder

Op het grondgebied van de gemeente Steenderen bestaan de werkzaamheden vooral uit dijk aanleg. Begonnen wordt op de grens met de gemeente Hummelo en Keppel bij Drempt. Dan verplaatsen de werkzaamheden zich in noordelijke richting tot de Grote Beek. Het jaar daarop is het gedeelte aan de beurt tussen de Grote Beek bij Bronkhorst en de Baakse Beek bij Baak.

In de eerste fase van de aanleg zijn er vier klachten: één van een groepje mensen uit Olburgen over modder, twee gaan over de uitweg van weilanden in Rha en één heeft betrekking op dijkonderhoud.

De tweede fase is aanleiding voor twee klachten. Een is afkomstig van de gemeente Steenderen en een is van een boer, maar die laatste wordt niet serieus genomen.

De gemeente is ontevreden over de gang van zaken rond de dijk aanleg bij het veer in Bronkhorst. Op 12 september 1950 schrijven burgemeester en wethouders dat de Veerweg in Bronkhorst 'vrijwel onbegaanbaar' is. De uitvoerder is een paar keer op deze situatie geweest en hij heeft de inhoud van enkele vrachtwagen

Kinderen van de Christelijke School in Toldijk (nu De Rank), tijdens een excursie op 23 september 1949 naar de werkzaamheden aan de dichting van de Baakse Overlaat.

gens zand laten opbrengen, maar dat heeft niet geholpen. De gemeente wil dan ook dat er een 'tijdelijke klinkerverharding' komt. Op 25 september is het antwoord van aannemer Te Pas uit Enschede: 'zolang we zand en klei vertransporteren in dit gebied zullen we de weg schoonhouden'. Er staat geen woord in over de klinkerverharding ...

De klacht over de modder is afkomstig van H. Vreven uit Rha. Hij schrijft op 16 november 1949 namens de families Langenhof en Sesink aan de burgemeester: 'We zitten zo in de modder dat we niet meer van huis kunnen komen'. Aannemer Wijnand van Maanen uit De Steeg is 'grond aan 't rijden naar de dijk in de Luur'. Er is daar een veldspoor aangelegd om de grond te vervoeren en er is 'bijna een steek klei onder 't spoor gestopt om 't goed gelijk te krijgen'. Dat graaf heeft tot gevolg dat het rond de huizen van de klagers 'een moddertroep' is. Ook politieagent De Vries is het daarmee eens, want hij zegt: "Er is geen doorkomen aan." Ze besluiten de aannemer hierop te attenderen, maar die denkt dat het wel goed komt. De brieven schrijver meent echter: 'maar wij blijven in de soep zitten. Wilt u zich ermee bemoeien, want volgens de

volksmond is deze week alles klaar en dan zouden we mooi met 't zaakje zitten.'

Toch is de aannemer van goede wil, want hij heeft geprobeerd het fietspad in orde te maken. Dat was twee weken werk, maar het heeft niet geholpen. De schrijver doet nogmaals een dringend beroep op de bestuurder: 'Weled. Heer Burgemeester en als Dijkgraaf zou u ons willen helpen dat hij dat in orde maakt hij moest het toch weer in orde brengen zoo 't geweest is, want als er derek geen werk van gemaakt word is 't te laat dan is de vogel gevlogen.'

De burgemeester schrijft op 1 december 1949 dat hij zich in verbinding heeft gesteld met de aannemer 'die toegezegd heeft voor een goede oplevering te zullen zorgdragen'.

Uitweg

Een vraag over de uitweg van een weiland in Rha is afkomstig van J.R. Borgman uit Vieraker. In een brief van 19 april 1950 vraagt hij of hij op dezelfde plek als vroeger zijn weiland kan verlaten. Notaris Smalbraak uit Steenderen zegt daarover: Is de uitweg precies omschreven in de koopakte dan kan deze niet verlegd worden.

Kipkarren met zand, getrokken door een paard, op een veldspoor bij Olburgen.

Staat er niets over in die acte dan is de gang naar notaris of advocaat onvermijdelijk.

Een soortgelijke vraag is afkomstig van J.B. Oosterink. Hij schrijft op 17 april 1950 aan burgemeester Heersink dat zijn pachter, M. Eskes van B 165, een uitweg opnieuw in gebruik wil nemen. Hij 'mocht in verband met de dijkwerkzaamheden niet rijden op de dijk', maar die zijn nu bijna afgerond. De eigenaar heeft tegen schadeloosstelling recht op een uitweg langs de kortst mogelijke afstand naar de openbare weg. 'Wilt u' zo schrijft de burgemeester, 'overleggen met uw zwager H. Derksen alhier of met uw schoonzoon J.A. Eggink in Hummelo om voor Eskes een bevredigende oplossing te vinden'.

J. Oosterink meldt op 21 april dat hij de burgemeester wil spreken. De uitweg loopt volgens hem 'over de weide van D. Garritsen, daarna over die van H. Derksen en tenslotte over de grond van J. Eggink'. Dat is te ingewikkeld om per brief af te doen en de burgemeester nodigt hem uit voor een gesprek. Hij moet dan de koopakte van zijn perceel meebrengen.

Steenfabriek

Een opmerking van W.A. Lebbink heeft te maken met het onderhoud van de dijk bij zijn boerderij de Pipeluur. Hij gaat naar het spreekuur van de burgemeester met zijn vraag en komt te weten dat provinciale waterstaat die dijk moet onderhouden. Toch treffen zij 'geen voorzieningen, omdat de steenfabriek indertijd geweigerd heeft mee te werken'. Hij krijgt het advies om zich 'met de fabriek in verbinding te stellen om te bereiken dat deze opnieuw contact opneemt met provinciale waterstaat'. Het is de enige mogelijkheid om tot een oplossing te komen ... Bij de boerderij van W. Lebbink heeft in de negentiende eeuw een steenfabriek gestaan. In 1916 wordt de grond verkocht, want de fabriek is dan verdwenen. De eigenaar is ook de bezitter van de steenfabriek Olburgen, nu Dorado Beach. W. Lebbink moet dus met deze directie overleggen over het onderhoud van de dijk.

Op het ogenblik is de situatie op die plek wel heel bijzonder. Er zijn daar drie dijken: de laagste is van 1945, de middelste uit de tijd van de dichting van de overlaat en de hoogste is rond 1970 gemaakt toen de dijken op Deltahoogte werden gebracht. Volgens A. Metz is dit nergens zo goed te zien als bij boerderij de Pipeluur.

Boerenwijsheid

De klacht die niet serieus is genomen, komt van een boer uit de Bakerwaard. Op 18 juli 1951 schrijft hij een brief aan de gemeente waarin hij aangeeft dat hij een 'strook gemeentegrond wil beweiden' De boer is van mening dat bij deze

dijkberm 'met het oog op 't verkeer een afrastering langs de dijk op zijn plaats is'. Burgemeester Heersink en gemeentearchitect De Vries bespreken het voorstel en komen tot de conclusie dat pas over twee jaar hierover kan worden beslist. In mei 1953 trekt de boer weer aan de bel. Hij beweert dat hij een strookje grond en

Boer trekt weer
aan de bel:
"talud van de
dijk is nog
steeds mijn
eigendom!"
Notaris krijgt
het laatste
woord:
Talud
is van
gemeente

een sloot aan de gemeente heeft verkocht, maar niet het talud van de dijk. De verkoop had plaats vanwege de werkzaamheden rond de dichting van de Baakse Overlaat. De situatie is nu: eerst het weiland van de boer, dan de sloot van de gemeente met aansluitend het talud en de berm die eveneens van de boer zouden zijn. De sloot loopt dus door het eigendom van de boer en scheidt dit in twee delen, namelijk zijn weiland en het talud. De gemeentearchitect vindt dat onwaarschijnlijk en uit navraag bij notaris Smalbraak blijkt dat de boer het talud aan de gemeente heeft verkocht. Het gevolg is dat dit talud bij de wegberm hoort. De gemeente heeft die strook grond verpacht. Het gras kan dus gemaaid worden door de pachter en niet door de

boer. Als de gemeentearchitect hem dit vertelt, is hij maar 'matig gesticht'. Hij wil dan ook hogerop en is van plan naar het eerstvolgende spreekuur van de burgemeester te gaan.

Taxatiecommissie

In het gebied van de werkzaamheden moeten veel boeren grond verkopen. Dat begrip heeft hier twee betekenissen. Het kan gaan om grondsoorten zoals zand en klei, die nodig zijn om de dijk te verhogen en er vinden grondverkoop plaats waarbij het oppervlak is bedoeld. De dijken worden niet alleen hoger maar ook breder en dat gaat ten koste van het grondoppervlak

Huetink, Halve Welle, kunnen niets melden over onvrede over de werkzaamheden. J. (Jo) Kraayvanger, die op het Hoge Land woonde in Olburgen, ondervond geen problemen door de werkzaamheden. Hij verkocht grond, dat wil zeggen zand voor de dijk aanleg, en dat werd afgevoerd door spuiten. Als ze van huis wilden, konden ze van een soort tijdelijke weg van metalen platen gebruik maken. Ook hij bevestigt dat de meeste mensen tevreden waren.

De nu overleden Th. (Theet) Mulder uit Baak herinnerde zich niets over protesten. Hij werkte destijds voor het waterschap en soms mocht hij zijn eigen werk laten liggen om mee te helpen met de grote klus. Dat kon bijvoorbeeld zijn

Dichting van de Overlaat maakte einde aan karakter van ONverlaat van het waterwerk

van de boeren. Ze krijgen hiervoor schadevergoeding vastgesteld door een taxatiecommissie. Het kan gaan om inkomens- en/of vermogensschade. In het laatste geval wordt die veroorzaakt door vermindering van het grondoppervlak. Voor een akkerbouwer betekent dat bijvoorbeeld dat hij minder grond heeft om te bebouwen. Bij inkomensschade is de grond voor de boer niet te gebruiken tijdens de werkzaamheden zoals bij de afgraving en het transport van de grond.

De taxatiecommissie is ingesteld door provinciale waterstaat en ze bestaat in 1949 uit de heren H. Breukink Bzn uit de Emmer, J. R. Rummelink uit Hummelo en G.P. Methorst uit Arnhem. In dat jaar werken deze mensen ruim 900 uur voor de commissie. Werkdagen van negen tot tien uur zijn niet zeldzaam. Ze leggen bijna 4000 kilometer af, meestal met de auto. H. Breukink declareert buskosten, want hij heeft geen rijbewijs. Vaak maakt hij dan ook gebruik van de fiets. De commissie hoeft in het gebied van de vroegere gemeente Steenderen niet tot onteigening over te gaan, want meestal komt er een 'minnelijke schikking'.

Herinneringen

Mevrouw Mennink-Meutstege uit Bronkhorst weet zich te herinneren dat de meeste mensen blij waren met de dichting, want ze waren de wateroverlast beu. Een enkele boer was tegen, want het slib 'als het water voor het eerst kwam' was vruchtbaar. Begin zestiger jaren ging ze met haar man, A. Mennink, bij het gemaal in Bronkhorst wonen. Hij weet nog dat de firma Geluk uit Barendrecht daar bezig was de werkzaamheden af te ronden.

De families Garritsen, Pellebartelsplaats en

beton storten, want het gemaal in de Bakerwaard werd uitgebreid, omdat er pompen in kwamen met een grotere capaciteit.

Inspraak

Het ziet er naar uit dat inspraak in die tijd nog in de kinderschoenen staat. De mensen maken vooral gebruik van informele circuits zoals bijeenkomsten van hun standsorganisaties. Daar bespreken ze de problemen en geven commentaar op de werkzaamheden.

In Steenderen is het vertrouwen in burgemeester Heersink groot. Hij is immers ook watergraaf van een van de waterschappen die bij de dichting van de Baakse Overlaat betrokken zijn. De meeste mensen klimmen niet meteen in de pen, maar gaan met een klacht naar het spreekuur van hun burgemeester.

Van inschakelen van de pers om eventuele onvrede te uiten, is niets gebleken. Is er dan geen bezorgdheid over de verandering van het landschap of het uitzicht op de rivier nu de dijken zoveel hoger worden?

Bij iedere fase van de werkzaamheden liggen de stukken maar een maand ter inzage en op één plek in de gemeente. De bestuurders lijken hun pappenheimers te kennen. Ze verwachten weinig tegenstand van de gezagsgetrouwe inwoners. De mensen zijn de ongemakken door het hoge water beu, want die Overlaat dat was een echte ONverlaat.

Bron: archief Steenderen 1940-1990.
Inv. nrs. 20, 21, 22, 244.

Foto's: archief HVS

door
Wim Jansen

Lei-linden voor Café Rutten te Steenderen.

Toen de familie Rutten het pand in 1887 in gebruik nam, stonden er 4 stuks leilinden voor het pand. Deze zijn goed te zien op de afbeelding in De Zwerfsteen nr. 2007/4. Dat deze bomen in 1889 geleid hebben tot een controver-

se tussen de burgemeester D.G.Planten en het R.K. Kerkbestuur, en dat het nooit meer goed is gekomen tussen hen, zie je niet op deze foto.

“Enige aanzienlijke personen uit de gemeente Vorden, Warnsveld en Steenderen hadden in 1889 een commissie ingesteld, met het doel om vanaf het dorp Steenderen tot het dorp Vorden een straatweg te doen aanleggen met een zijtak naar Vierakker, tot aan de grens met Zutphen.” De benodigde gelden waren aanwezig. Een derde deel kwam van de Provincie, een derde van de gemeenten en een derde werd door particulieren ter beschikking gesteld.

De voorwaarde voor het verkrijgen van de subsidie van de provincie was, dat de weg over de gehele lengte ruim 6 meter breed moest worden, namelijk 3 meter klinkerweg en aan weerszijden 1,72 meter berm.

Aan deze eis kon men onmogelijk voldoen voor de toenmalige pastorie, (het pand Buitenlust, gelegen voor de woning van de Fam. Achterberg) en voor het pand café Rutten. Burgemeester Planten van de gemeente

Steenderen, die als handelende persoon namens de commissie optrad, gaf aan dat het wel mogelijk was de weg daar zo breed te maken. Volgens hem was de grond die het kerkbestuur als zijn eigendom beschouwde voor beide panden, eigendom van de gemeente. Zelfs het grootste gedeelte van de stoep van café Rutten behoorde volgens hem tot het eigendom van de gemeente. Het kerkbestuur was het daar niet mee eens.

Op last van de burgemeester, zonder daarvan kennis te doen aan het kerkbestuur, werd het terrein door een landmeter opgemeten en volgens deze opmeting werd de burgemeester in het gelijk gesteld. De lei-linden stonden op gemeentegrond: althans daarvoor was alle schijn aanwezig, want de vorige eigenaar van café Rutten, Dhr. F.R.Jansen verklaarde dat hij, met toestemming van de burgemeester, de bomen op de gemeentegrond gepoot had. Dit onder voorwaarde dat hij, ” op eerste aanzegging, deze weer moest verwijderen”.

Burgelijkrecht is nog geen kerkelijk recht

Het kerkbestuur zag wel in, dat zij juridisch mogelijk geen recht zouden hebben, maar wilde zich daar niet bij neerleggen. Men wilde de nieuwe weg niet tegen de gevels van beide panden toestaan en de lei-linden behouden. Het kerkbestuur en de burgemeester konden het niet eens worden. Tot ongenoegen van de burgemeester. Om tot een schikking te komen, werd notaris Beker gevraagd om te bemiddelen. Het zou toch jammer zijn, volgens het kerkbestuur, dat alle leilinden voor deze panden verwijderd moesten worden.

Dhr. Beker kwam met het voorstel om de lei-linden te laten staan voor de pastorie en twee stuks voor het café. Verder stelde hij voor om van de stoep aan de linkerzijde een kwart meter schuin af te staan. Ook hier kon men zich niet in vinden: alle lei linden moesten blijven, aldus het kerkbestuur.

Het kerkbestuur stelde toen de vraag:” waarom wordt er niet aan de overkant een strook grond van de boomgaard van de Dhr. J.Scheerder afgenomen om bij de weg te trekken?”

Onbespreekbaar

Om deze strook te verkrijgen had de burgemeester contact opgenomen met Dhr.Scheerder maar deze had hem de deur gewezen met de mededeling dat dit onbespreekbaar was.

Men besloot dat pastoor Pel naar Scheerder zou gaan om te vragen of hij medewerking wilde verlenen. Snel werd duidelijk dat Scheerder wel wilde medewerken, maar alleen voor een bedrag van f 300,-. Dit was een exorbitant hoog bedrag voor deze strook grond. Al snel kwam de pas-

toor er achter wat de ware reden was om zo'n hoog bedrag te vragen. Die reden was, dat hij in opdracht van de burgemeester twee keer een stuk grond had moeten afstaan aan de gemeente. Hiervoor was een vergoeding toegezegd door de burgemeester en deze vergoeding had hij na vele jaren reclameren nog steeds niet ontvangen.

De burgemeester wilde hier niet over onderhandelen en Scheerder was onverzettelijk, dus het kerkbestuur kon niet anders dan schoorvoetend akkoord gaan met het voorstel van de bemiddelaar.

Nadat in het najaar van 1890 de straatweg publiek was aanbesteed, werd de weg in het voorjaar van 1891 uitgezet. Al snel bleek dat men de weg niet op de volle breedte kon uitzetten ter plaatse van café Rutten en de pastorie.

De burgemeester was er van uitgegaan dat de haag aan de andere zijde op gemeentegrond stond en dus volgens hem ook weg kon. Maar dit was niet zo, want de haag stond op de grond van Scheerder. De opzichters werden op de hoogte gebracht dat daar ter plaatse de weg te smal was. Een gevolg zou zijn, dat de provincie geen subsidie zou geven voor het gehele project.

Er volgen gesprekken tussen de opzichters, de eigenaren van de gronden en de burgemeester. Ook trokken de opzichters na hoe het een en ander verlopen was. Naar aanleiding daarvan vroegen zij de pastoor om als tussenpersoon op te treden. De pastoor stelde Scheerder voor om met een bedrag van f 150,- akkoord te gaan wat de opzichters hadden aangegeven als reëel. Scheerder vond dit te laag. De volgende morgen ging hij akkoord als hij een vergoeding kreeg van f 200,- voor de strook grond. Hier kon een ieder zich in vinden.

Op verzoek van de burgemeester, werd wethouder J.B. Helmich uit Baak belast met de uitleg aan de raad, omdat hij niet persoonlijk deze zaak wilde inleiden. Deze vertelde in de raadsvergadering dat er nog een andere voorwaarde gesteld was door Scheerder, namelijk "dat hij vond dat het kerkbestuur de strook grond vanaf de hoek voor café Rutten tot aan het einde van het stuk grond en gehuurd door Croonen, in bezit moest houden en worden uitgebreid om de haag en de lei-linden daar te sparen. Dit als dank voor de bemiddeling van de pastoor". Raadslid notaris Beker stelde een wijziging voor in dit voorstel namelijk: "om alle grond over te dragen aan Dhr. Scheerder voor een bedrag van f 225,-

en dat hij de grond voor f 25,- gelegen aan de overzijde van de boomgaard, door zou schenken aan het kerkbestuur". Met algemene stemmen ging de gemeenteraad akkoord. In de maand mei 1892 werden alle akten gepasseerd.

De weg werd aangelegd, maar ter plaatse van de pastorie en café Rutten werden de bermen niet afgewerkt zoals elders wel geschiedde. Een gevolg was dat er veel water bleef staan tussen de straat en de stoep bij Rutten en voor de pastorie, zodat alle gebruikers en bewoners altijd, vanaf de straat door de modder naar hun huizen moesten. Vooral bij regenachtig weer was dat geen doen. Overleg hierover met de burgemeester leverde niets op. De bermen werden daar ter plaatse niet afgewerkt.

Tijdens de oplevering sprak de pastoor de hoofdingenieur van de Provincie en vroeg hem "waarom worden de bermen ter plaatse van de pastorie en café Rutten niet afgewerkt?"

De man was verbaasd en gelaste de gemeente dit alsnog te doen anders kwam de toegezegde subsidie in gevaar. De gemeente weigerde eerst, maar besloot toen alsnog dit gedeelte te doen. Maar de bestrating werd aangebracht zonder afwatering en zeer ongelijk.

Het kerkbestuur en Rutten en klanten van hem, reclamaerden bij de gemeente, maar dit mocht niet baten. Zelfs de gemeenteopzichter C.Boogman lukte het niet om in het gemeentehuis medewerking te verkrijgen om het geheel opnieuw te bestraten. Na een jaar vol ergernissen, in 1893, wilde het kerkbestuur toen op eigen kosten de zaak goed maken, maar de gemeente wilde ook daar niet aan meewerken. Na tussenkomst van Notaris Beker ging de gemeente alsnog akkoord om het geheel opnieuw te bestraten zoals het hoorde. Wel voor rekening van het kerkbestuur. De kosten bedroegen voor het kerkbestuur, f 41,60 en Rutten nam de kosten voor het gedeelte voor het café voor zijn rekening.

Na dit alles is de verhouding tussen burgemeester Planten en het toenmalig kerkbestuur nimmer meer goed gekomen.

Dhr. Joannes Scheerder heeft het geheel nooit meer afgewerkt gezien. Hij overleed op 27 oktober 1892, maar hij was zeer gelukkig met zijn oplossing. Dat blijkt uit zijn testament, waarin hij de boomgaard legateerde aan het kerkbestuur, als dank voor de bemiddeling tussen de gemeente en hem door de pastoor.

Je kunt zeggen dat dank zij hem op de foto van 1914, de lei-linden voor café Rutten ,aanwezig en te zien zijn.

*Tussen burgemeester
en kerkbestuur is het
noooit meer goed
gekomen...*

Nadere inlichtingen over het kerkelijk 'wel en wee' rond de (latere) Engel

In De Zwerfsteen van 2007/4 staat in het artikel "Van kruideniers en Grutterswaren H.J. Rutten naar Café Restaurant De Engel" staat vermeld dat vanaf 1812 de familie Rutten in het pand Dr. A. Ariënsstraat 1 woonde en dat het pand tot ca. 1950 eigendom was van de kerk.

Mogelijk is de begintijd een vergissing, gelet op de archiefgegevens in het Aartsbisdom.

"Den 22 augustus 1887 zou in publieke veiling worden verkocht een huis met schuur, erf en tuin groot 14 aren Sectie O, 697 naast de pastorie, bewoond door en in eigendom toebehorende aan F.R. Jansen en kinderen. Hier stond het R.K.Kerkbestuur van Steenderen voor een Zeer moeilijke afweging: Zou het dit perceel aankopen of niet. Aankopen! Maar de financiën lieten zulks niet toe. Niet aankopen? Maar in dit geval moest een protestant eigenaar van dit perceel worden en hiervoor bestond al zeer veel vrees. Welke onaangenaamheden kon de Eerw. Pastoor er nog van hebben, wanneer het eens in minder goede handen kwam: het was toch een zaak met "Vergunning"!"

Het kerkbestuur vroeg het armbestuur om het pand te kopen omdat hun kas "bloedarmoede" vertoonde, maar deze had hier geen interesse in omdat het rendement te laag was. Het kerkbestuur bleef twijfelen.

Inmiddels werd het gehele perceel op de publieke veiling d.d. 22 augustus 1887 ingezet op ? 5225,-. Toen werd het tijd voor het kerkbestuur om te besluiten wat men wilde.

Het kerkbestuur vroeg per brief op 25 augustus 1887 aan de Aartsbisschop machtiging om dit perceel te mogen aankopen. Op 27 augustus werd de goedkeuring ontvangen. Na overleg binnen het kerkbestuur werd de inzet met Fl. 700,- verhoogd en nog vreesde men dat het mis zou gaan, maar men had bepaald dat men het pand zou kopen.

Men meende op een andere wijze aan het pand te kunnen komen. Men riep de hulp in van de zwager

van de kerkmeester R.A. Jansen, de Hooogerwaarde Zeergeleerde Heer G.M. Jansen, professor aan het grootseminarie Rijssenburg, geboren te Olburgen. Men vroeg hem of hij niet met de notaris (H. Beker te Steenderen) wilde gaan praten om te vragen of bij toewijzing het kerkbestuur de voorkeur zou mogen hebben. Hij was wel genegen, maar de notaris had al aangegeven dat dit niet mogelijk was.

Men vergaderde opnieuw. Kerkmeester Kniest gaf aan dat het bedrag te laag zou zijn voor de finale toewijzing. Nogmaals werd het bedrag verhoogd met ? 600,-. Kerkmeester Verheij was tegen dit voorstel, omdat hij vond dat het pand dan te duur gekocht werd, maar men besloot alsnog definitief het bedrag met ruim ? 600,- te verhogen.

Het kerkbestuur had het goed gezien, want bij het openen van de biljetten was G.Kniest de hoogste inschrijver voor de som van ? 6560,-. De inschrijving onmiddellijk daaropvolgend was slechts ? 25,- lager. "Laten wij hier nog bijvoegen, dat deze inschrijver protestant was en de vergunningszaak geëxploiteerd hebbende op een wijze minder aangenaam voor den Eerwaarde Pastoor. 'Was hij eigenaar geworden', zo liepen de geruchten, 'dan zou er ene dans en muziekzaal gemaakt zijn'.

Waarvoor werd het pand later gebruikt!

Dat het een dure aankoop was, valt niet te ontkennen, doch het bezit van die zaak was wel een offer waard, vond men toen.

Aan de notaris werd betaald:

Voor de koopprijs	f	6560,-
2 maand rente	f	54,66½
onkosten 10 %	f	656,-
premie inzage	f	52,25
kosten afschrift	f	12,25
4% rente over	f 720,50 = f	6,80
Totaal dus	f	73412,96½

Voor reparatie werd betaald:

Aan A. Teerink voor het pannendekken	f	35,-
aan Kniest te Drempt, stroo voor de dekking	f	28,80
aan A. Tiedink metselaar	f	37,32
aan J. de Moll schilder,	f	14,53
aan J. Onstenk, timmerman	f	198,62
aan J. Spitholt, stenen en zand	f	60,60
en aan J. Onstenk om het vergunningslokaal te veranderen	f	120,-
Totaal	f	495,27
Zo bedroegen de totale uitgave uiteindelijk	f	7837,23½

“Was het gebouw degelijk gerestaureerd?” Slechts de meest noodzakelijke herstellingen waren geschied, want gedurende de eerste jaren werd er nog veel geld gevraagd om het huis te herstellen en te verbeteren.

“Het perceel was niet alleen duur in aankoop, doch men moet nog in aanmerking nemen, dat het huis geheel uitgewoond was en de zaak verlopen.

*Niet alleen duur, ook
geheel uitgewoond.
Maar wèl van
goede stand!*

Toch was men er wel van overtuigd dat er goede toekomst in het pand zat: de stand was goed, de zaak zou dan ook wel weer goed worden, zoals zij na enige tijd ook inderdaad weer was.

En pas dan komt de familie Rutten in beeld: “Den 14 september 1887 werd dit perceel verhuurd aan Herman Rutten, voor een jaarlijkse som van f 300,- onder de voorwaarde dat het huis op den eersten oktober daaraan volgende, op welke dag F.R. Jansen de woning ging verlaten, moet in gebruik genomen worden, terwijl het kerkbestuur zich verbindt zoo spoedig mogelijk de woning te laten repareren.”

Uit bovenstaande blijkt dat de Familie Rutten niet vanaf 1812 in dit pand gewoond heeft, maar pas vanaf 1887.

Volgens de kadastrale kaart van 1835 was het pand toen eigendom van twee eigenaren nl: de linker helft van Harmina Spitholt en de rechterzijde van Harmen Besselink en de grond waar thans de zaal staat was het eigendom van Derk Masselink.

Twee families Rutten

In 1835 woonden er twee families Rutten in het dorp Steenderen namelijk Harmen Rutten en Johannes Rutten volgens dezelfde kadastrale kaart. Johannes woonde in die tijd verderop aan de Dr. A. Ariënsstraat (linkerzijde. Thans nr 9) en Harmen aan de J.F. Oltmanstraat nr 4. Tot welke familie Hein Rutten behoorde, is mij niet bekend.

Wim Jansen

Bron: o.a. archief Aartsbisdom Utrecht

Charaden, Logogriphen en Raadsels

Oude raadsels, verzameld en bijeengebracht door Harmen Addink uit Steenderen. Ze dateren uit het begin van de negentiende eeuw.

Destijds werd ter verklaring toegevoegd: een charade is een lettergreetraadsel, een logogriph is een woordletterraadsel en een raadsel is gewoon een raadsel.

Logogriph No 15

De logogriph alhier vermeld, word met vier letteren gespeld.

Het geheel is een zeer werkzaam wezen,

1-2-3 is een vrouwennaam

2-3-4 is soms zeer te vrezen.

4-2-3-1 tot veel bekwaam

4-3-2 vind men veel in kerken

1-3-2 komt maar eens in het jaar

3-2 is goed om het hart te sterken,

doch beter ongekookt dan gaar.

1-2 en 4-3 zijn muzieknoden

Een water noemt men 1-3-2-4,

dat van het land is ingesloten.

3-1-2-4 woord ver van hier.

Oplossing:

De logogriph door u vermeld, daar uit zo heb ik **MIER** gespeld.

Een voorbeeld om niet lui te wezen.

1-2-3 Mie een vrouwennaam

2-3-4 kan men een Ier uit lezen.

Een riem is ook tot veel bekwaam

4-3-2 rei vind men in kerken

1-3-2 mei maar eens in het jaar

3-2 een ei om het hart te sterken,

gezonder ongekookt dan gaar.

Mi en re zijn 2 der zeven noten,

een meir of zee is ingesloten van land.

Ook is 3-1-2-4, emir, enen groten Arabier.

Zie daar dan nu, mijnheer De Lange

Een logogriph naar uw verlangen.